

ZAUPAM V STROKO

O nemirnih in negotovih časih za kulturo, dediščino in seveda etnologijo sva se glavna urednica Glasnika SED Tanja Roženbergar Šega in predstojnik Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete, prof. dr. Božidar Jezernik tokrat pogovarjala z ministrico za kulturo, prof. Andrejo Rihter, ki je prijazno sprejela pobudo za pogovor. Andreja Rihter, prof. zgodovine in sociologije, je kot direktorica dolga leta vodila Muzej revolucije Celje oziroma Muzej novejšje zgodovine Celje ter se z etnologijo seznanjala tudi prek muzejskih in konservatorskih programov in projektov - povsem konkretno in živo.

T. R. Š.: Glede na vaše večletne izkušnje z delom v kulturi, v zadnjem letu pa tudi ministrom, ki gotovo prinaša splošnejši vpogled v razmere, bi vas za uvod povprašala, kaj menite o odnosu Slovencev do kulturne dediščine?

A. R.: Slovenska kulturna dediščina je izredno obsežna, raznovrstna in bogata. A če sem iskrena in s tem tudi nekoliko kritična, moram na žalost ugotoviti, da je splošen odnos do dediščine izredno površen. Za to je gotovo kriva tudi stroka, ki nima dobrih evidenc in registrov, pomanjkljivosti pa se kažejo tudi v zanemarjanju privzganja odnosa do dediščine. Tako je muzejska stroka še pred leti svojim obiskovalcem, posebno najmlajšim, posvečala premalo pozornosti, zato so se ti redko spraševali, kaj dediščina sploh je, kako nastane ter kako in zakaj jo moramo ohranjati. Na ta vprašanja bi morali vsi obiskovalci muzejev takoj dobiti odgovore. Nekateri dediščino občutijo celo kot breme - predvsem v finančnem pomenu seveda -, saj ne vedo, kaj bi z njo počeli, oziroma ne znajo izkoristiti njenih potencialov. Tudi ustanovitelji zavodov se pogosto ne zavedajo odgovornosti, da je ohranjanje dediščine na njihovem območju njihovo poslanstvo in skrb. Pri financiranju se preveč računa le na državo. Res pa je, da na žalost še niso dodelani mehanizmi za dodatno spodbujanje tistih posameznikov, ki bi se lotevali različnih obnov. To je celostno vprašanje, povezano tudi z drugimi ministrstvi in strokovnimi področji. Tu še niso stvari razrešene in usklajene, saj pravega pojma kulturne dediščine še vedno ne poznamo. Čaka nas dolga pot do točke, ko bosta kapital in kulturna dediščina šla z roko v roki. Končno se moramo odločiti, kaj nam dediščina pomeni, in za-

četi zavestno vlagati vanjo. Te odločitve, gledano v splošnem, pa še vedno ni.

T. R. Š.: Kakšno oziroma kolikšno vlogo ima tu po vašem mnenju stroka?

A. R.: Na potezi je predvsem stroka - v vašem primeru torej etnologija. Prav stroka mora pripraviti smeje in prepričljive programe in vsebine z določeno vizijo. Prilagoditi se mora današnjemu življenju in prihodnosti. Ohranjenost tradicije je treba navezati na prihodnost. Kot ministrica spodbujam stroko in zaupam vanjo, saj je prav to najpomembnejše in seveda temeljno. Vse se začne pri njej.

T. R. Š.: Kje in kako ob svojem delu prepoznate značilnosti etnološke stroke?

A. R.: Najbolj me moti to, da se etnologija prepogosto navezuje le na kmetstvo. Značilnost etnoloških spomenikov je v tem, da imajo večinoma kmečko vsebino in funkcijo, saj so povezani zlasti s podeželsko stavbno dediščino, kar je velika pomanjkljivost. Pogrešam predloge za razglasitve iz urbanega okolja, tudi oziroma predvsem iz etnoloških vrst. Kmalu bomo dočakali novo stalno postavitev v Slovenskem etnografskem muzeju, saj je prostorsko reševanje državnih muzejev naša prednostna naloga. Tudi ta postavitev se po mojem mnenju preveč navezuje le na kmečko tradicijo. Tudi življenje v obdobju industrializacije je del naše tradicije.

T. R. Š.: Poudarili ste kmečko vsebino in funkcijo etnoloških spomenikov. Kakšno je vaše stališče do povezovanja z drugimi ministrstvi in njihovimi resorji, na primer ministrom za kmetijstvo, pri financiranju obnove nekaterih kulturnih spomenikov?

A. R.: Etnološki spomeniki se obravnavajo v okviru vseh preostalih spomenikov in projektov. Ministrstvo za kmetijstvo bi se seveda zanimalo za sodelovanje pri obnovi, če bi vedelo, kakšna je vsebina teh spomenikov. Tu nam manjkajo predvsem dobri in prepričljivi programi. Ministrstvo za kulturo financira stene, kamne, stavbe, ne pa vsebin, ker jih ni. Govorim seveda posplošeno, saj imamo nekaj svetlih in obetavnih izjem. Samo z dobrimi vsebinami bo lahko naše ministrstvo poiskalo ustreznega partnerja, ne samo v ministrom za kmetijstvo, tu sta še ministrstvo za okolje in prostor ter seveda ministrom za gospodarstvo. Življenje teče naprej, tudi z vidika tradicije in spomeniškovarstvene obnove. Muzej na prostem v Rogatcu se navezuje na tradicijo, a hkrati mora dajati možnosti programom, ki so vtankani v sodobno

Ministrica za kulturo prof. Andreja Rihter, marec 2002. Foto: Tanja R. Šega.

življenje. Tu tiči tudi eden od virov samofinanciranja, ob dodatnem zagotovljenem finančnem viru iz državnega ali lokalnega proračuna.

B. J.: Po načrtih naj bi tretjina slovenskega državnega ozemlja postala varovano območje. Kako v zvezi s tem poteka usklajevanje med ministrskimi resorji in kako bi ga bilo mogoče izboljšati?

A. R.: Ministrstvo za kulturo se je v zadnjem obdobju tesno povežalo z ministrstvom za okolje in prostor. Usklajevanje med nami in MOP poteka v obliki stalnih stikov naše in njihove uprave, državnih sekretarjev ter v obliki rednih sestankov. Pred razglasitvijo predelov in območij vedno poteka usklajevanje, pri katerem se pridobijo soglasja vseh resorjev. Na ravni vlade je torej sodelovanje zgledno. Težava pa je vodenje registra vseh teh območij.

T. R. Š.: Iskanje identitete oziroma »sidrišča« je v zadnjem obdobju izredno okrepljeno in poudarjeno tudi na lokalnih ravneh. Tudi kustosi v muzejih zaznavamo čedalje več pobud, prošelj in želja s terena, ki mu zaradi preobilice dela nismo vedno kos. Kaj menite o možnostih izvajanja javne službe zunaj institucionalnih muzejskih okvirov?

A. R.: Ne strinjam se s tem, da ste kustosi v muzejih preobremenjeni. Če statistično pogledamo razmerje

med delovnimi mesti kustosov v slovenskih muzejih in številom hranjenih predmetov, smo v evropskem povprečju. Je pa res, da se vsi zaposleni ne zavedajo svojega temeljnega poslanstva – v ospredju raznolikega dela kustosa je delo s premično kulturno dediščino. Tu vidim poglavitno težavo. Ker je vsako novo zaposlovanje vprašljivo, razmišljam o novih vzvodih, ki bi spodbujali mlade in dodatno zaščitili dediščino. Intenzivno razmišljamo tudi o podeljevanju koncesij, ki bi omogočale posameznikom, da delujejo kot samostojni varuhi dediščine.

T. R. Š.: Želja po obujanju lokalnega spomina se izraža tudi v povečanju zasebnih etnoloških zbirk. Ali bi bilo po vašem mnenju smiselno razmišljati tudi o izobraževanju v krogih »ljubitelskega« muzejstva in kako naj bi potekalo?

A. R.: Ne smemo prezreti dejstva, da take zbirke nastajajo tudi zaradi lastnikovega dodatnega vira dohodka. Ljubezen do predmetov je lahko celo drugotnega pomena. To je očitno na primer v večjih zdraviliških kompleksih, kjer je tovrstna ponudba pogosto narejena »po liniji najmanjšega odpora«. Seveda mora stroka znati take pobude izkoristiti. Kljub vsemu – predmeti se, tudi po tej poti, ohranjajo in ti ljudje opravijo delo namesto muzejske stroke. Vsekakor jim je treba pomagati predvsem s svojim znanjem.

T. R. Š.: Kako in v kakšni obliki? Kakšna naj bi bila tu vloga države?

A. R.: Konkretno o tem še nismo razmišljali. Če bi govorila kot muzealka, bi bilo tako komuniciranje ena izmed oblik rednega dela kustosa oziroma muzejske stroke. Tako bi imeli evidenco vseh posameznikov in njihovih zbirk, ki pa bi jih bilo smiselno povezati v mrežo. Obvezni bi bili obhodi stroke, tem ljudem je treba pomagati s strokovni napotki in jih informirati. Tudi oni morajo poznati interes stroke in njene sodobne usmeritve. Treba si je prisluhniti.

T. R. Š.: V konkretnih primerih lahko nastanejo izredno težave situacije. Marsikdo ne sprejme nasveta stroke, ki pa je le dobrohoten, in ne zavezujoč. Zaradi morebitnih napačnih pristopov pri hranjenju premične dediščine, za katere je krivo neznanje, pa se predmetom lahko dela tudi velika škoda.

A. R.: Da, to je neizogibna zgodba o tem, kako se posamezniku približati in vstopiti v njegov svet. Končno gre tu za lastništvo. Lastnik lahko s svojim predmetom naredi, kar hoče. Mi imamo le vzvod, da zavarujemo nekaj kot spomenik in zavezujemo lastnika, da se ravna po zapisanih merilih. Razglasitev pa je izredno odgovorno dejanje. Če neki objekt zavaruješ kot spomenik, moraš zavestno vedeti, da boš k obnovi primaknil tudi finančna sredstva. Vsaka razglasitev pomeni natanko to. Tega se je treba zavedati. Ne moreš od nekoga terjati, da upošteva merila, hkrati pa mu ne daš finančnih sredstev. Za to, kar se v evropskem prostoru zaščiti, se natančno ve, da je tolikšnega pomena za tradicijo, da se bo tudi obnovilo.

B. J.: Na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete v Ljubljani pripravljamo specialistični študij muzeologije. Kakšno je vaše stališče do morebitnega oblikovanja posebnega študijskega programa muzeologije in konservatorstva na dodiplomski in podiplomski ravni ter do možnosti vključitve naštetega v pravilnike za napredovanje?

A. R.: Moje osebno mnenje je, da vsi - skupaj s tistimi, ki o tej stroki predavajo - še vedno premalo vemo o muzeologiji. Muzeologija je izredno široka in specifična stroka. Prav zaradi bogate slovenske tradicije in dediščine je lahko osnovna in primarna veda. Zato pozdravljam pobudo, da ste se resno odločili za izdelavo programa iz muzeologije in konservatorstva. Seveda sta to povsem samostojni usmeritvi oziroma področji. Muzeologijo je treba predavati kot samostojno stroko, in ne kot izpeljanko ali le nadgradnjo posameznih ved, na primer etnologije. To je samostojna veda, ki pa vsebuje znanja vseh preostalih družboslovnih znanosti. V okviru ICOM (International Council of Museums) imamo poseben komite, ki se ukvarja prav z izobraževanjem. Prihodnje leto bomo v Sloveniji organizirali kongres tega komiteja in morda to lahko tudi za naša prizadevanja pomeni čudovit začetek z določenimi predavanji, srečanji ali seminarji na to temo. Nič novega nam ni treba ugotovljati, nadaljujmo tam, kjer je svet že začel. Če bomo nekoč resnično imeli slovenske diplomante s področja muzeologije, lahko zanje takoj najdemo delovna mesta v slovenskih muzejih. Vpraša-

nje izobraževanja v kulturi je splošno in izredno pereče. Zato resnično podpiram vaše delo.

T. R. Š., B. J.: Tematika spomeniškega varstva, muzejev, dela etnologov sploh je ključno povezana tudi z razpravo o nastajajočem kulturnem programu, ki v javnosti traja že dlje časa. Kateri so glavni poudarki in poglobitve spremembe novega krovnega zakona o javnem interesu v kulturi oziroma omenjenega nacionalnega kulturnega programa, ki bi utegnili še posebno zanimati prav etnologe?

A. R.: Najpomembnejše, kar prinaša zakon, je nacionalni kulturni program, ki je strateški plan s konkretnimi cilji, strategijo in finančno ovrednotenim programom, kar prejšnji nacionalni program ni bil. Nacionalni kulturni program mora biti konkretna zadeva, izhajati iz trenutnega stanja kulture in natančno določiti prednostne naloge štiriletnega obdobja, za vsako leto posebej. Konkretno - nujno potrebujemo stalno postavitev o zgodovini Slovencev. Dodelati je treba tudi vlogo muzejev na prostem. Koliko jih potrebujemo, kje, kakšne oblike in do kdaj jih bomo postavili. Tako bomo spregovorili o Rogatcu, solinah in Brdu... Kaj je prednostna naloga? Kar pa zadeva javne zavode in muzeje, bi rada poudarila, da dokončno nalagamo večjo odgovornost vodstva in strokovnih služb. Vodstvo se zavezuje, da bo odgovarjalo tistemu, ki ga je imenoval in izbral. Direktor bo moral biti tudi dober in predvsem odgovoren gospodar. Muzeji v Sloveniji se še vedno ne zavedajo dovolj, kaj je njihovo poslanstvo.

B. J.: V navezavi s tokratno temo, ki jo ponuja Glasnik SED, dovolite še vprašanje iz vaše preteklosti. Na položaj ministrice za kulturo ste prišli iz muzejskih vrst, kot dolgoletna direktorica Muzeja revolucije Celje oziroma Muzeja novejšje zgodovine Celje. Kako ste vodili njegovo preobrazbo, kdo so bili pobudniki zanjo, zakaj je do nje sploh prišlo in kakšni so bili odzivi?

A. R.: Muzej se je preimenoval predvsem zaradi strokovnih razlogov. Obseg našega dela in samo ime preprosto nista šla skupaj. Muzeji revolucije so bili ustanovljeni prvenstveno kot spomeniki NOB. Mi pa smo že v osemdesetih letih posegali po temah iz povojnega obdobja in zbirali razno gradivo. Samo preimenovanje se je sicer časovno ujelo z velikimi političnimi spremembami, zato nam je bilo tudi očitano, da se prilagajamo novemu sistemu. A spet bi poudarila, da so bili poglobljen razlog za spremembo imena gradivo in zbirke muzeja. Velikega političnega nasprotovanja ni bilo nikoli. Veliko je bilo tekočih dogovarjanj na vseh ravneh, še posebno z ustanovitelji. Sprotno smo vse obveščali o delu in usmeritvah ter jim razložili naše pobude. Prav ob odprtju nove stalne razstave leta 2000 smo največje pohvale in priznanja dobili ravno od tistih, ki so ustanovili Muzej revolucije. Ni bilo preprosto, bilo je težko, a z veliko zavzetostjo vsega kolektiva nam je uspelo.

Ljubljana, 4. marca 2002
Uredila: Tanja Rožnbergar Šega
Transkripcija: Polona Korez